

Міфи сучасні – сукупність міфологічних наративів і символічних конструкцій, що виникають або актуалізуються в культурі 20-21 ст. Відображають сучасні соціокультурні, політичні, етичні й екзистенційні уявлення через створення нових або переосмислення традиційних міфологічних сюжетів і образів.

Загальна характеристика. Причини відтворення

Міфологічні елементи є неодмінним складником культур та ідеологій сучасності. Історична ретроспектива засвідчує, що *секуляризація* — це складне й багатовекторне явище (а не є лінійний або незворотний процес), у межах якого тенденції до деміфологізації та реміфологізації співіснують і взаємодіють. У цьому контексті реміфологізація постає як форма соціокультурної адаптації міфології й міфологічної свідомості до умов модерного світу, а деміфологізація — як свідомо інтелектуальна стратегія, спрямована на критичну *рефлексію* й *редукцію* міфологічних елементів у межах релігійної традиції з метою її раціонального переосмислення.

Розпад традиційних культурних і релігійних орієнтирів, утвердження *релятивізму* в науці, зіткнення людини з глобальними екологічними, економічними та соціальними *кризами*, а також крах революційних *утопій* новітньої історії спричинили глибоку зневіру в ідеї лінійного і неминучого *прогресу*. Така ситуація, породжена *раціоналізмом*, не тільки не «закреслила» міф як пережиток минулого, а парадоксальним чином виявила, що сучасна людина залишається носієм потужної системи прихованих, т. з. світських міфів. У сучасному світі десакралізовані міфи живуть у суспільній (під)свідомості як невідрефлексовані схеми сприйняття і поведінки.

У модерну та постмодерну епохи секуляризаційний вплив був особливо відчутним у сфері *культу* й *ритуалу*, тоді як глибинні наративні структури міфу виявили значно вищу стійкість і здатність до трансформації. Міф не зник, а еволюціонував: позбавлений форми сакральних оповідей про *богів*, він, однак, продовжує виконувати ті самі фундаментальні функції — когнітивну (структурування знань про світ), соціологічну (обґрунтування суспільного ладу), психологічну (компенсаторну, подолання екзистенційної тривоги) та

інтегративну (консолідація навколо спільних ідей). Міф задовольняє фундаментальні екзистенційні потреби через *синкретизм* — запозичення елементів з маргіналізованих або культурно «чужих» традицій (зокрема сталого інтересу до *астрології*). Такі міфи набувають нових, актуальних форм — від конспірологічних теорій до *міфологем у масмедіа*, наративів *брендингу* (фетишизації товарів), культу героїв чи міських легенд.

Сучасні міфи не претендують на цілковите пояснення *буття*, а лише на певні його фрагменти; вони постійно з'являються, маскуючись під «здоровий глузд», «об'єктивну реальність» або «природний порядок речей», і швидко зникають під тиском нової інформації. Сучасне міфотворення зазвичай пов'язують із науковими *гіпотезами*, філософсько-ідеологічними *доктринами*, художньою творчістю, *попкультурою* й медіа. Роль міфу оприявнюють символічні процеси, як-от *метафори* політики та економіки, нові церемоніальні й ритуальні практики (у яких фетишизується те, що не піддається раціональному поясненню), конструювання колективних *ідентичностей* тощо.

Життєздатність міфу увиразнюють концепції політичної релігії — *ідеології*, що здійснює сакралізацію світського порядку (державних чи національних інститутів). Вона інструменталізує міфологічні структури (від есхатологічних очікувань до культу жертви): трагічним прикладом став «арійський міф» 20 ст., що легітимізував нацистську політику; ідеології *капіталізму*, *комунізму*, «*руського мира*», що функціонують як аналоги міфології та ін. Політичну міфологію владні структури нерідко використовують для цілеспрямованої маніпуляції *масовою свідомістю* (формування лояльно-конформістських або радикально-агресивних настроїв; так, міф про «американську мрію» створює спільну *національну ідею*, зміцнює цінності «можливостей для всіх»).

Причини віри в міфи криються і в конфабуляції (дофантазуванні), неприйнятті невизначеності, а також в інформаційному хаосі цифрової доби, де *фейки* та чутки поширюються значно швидше та ширше за їх спростування.

Сучасне міфотворення і масова культура

Завдяки цифровим медіа міфологічний дискурс охопив значно ширшу аудиторію, ніж коли-небудь раніше. Переосмислення міфологічних *архетипів* стосується зловживань *технологіями*, міжпланетних контактів, естетики *кіберпанку*, постапокаліптичних драм. Поряд з цим триває тенденція використання традиційної міфології для створення сучасних *сюжетів*. Відзначають зв'язок між фан-фікшеном і міфом. Система культових об'єктів і *персонажів* попкультури («зірок», медійних ікон) формує систему сучасного ідолопоклонства, де траєкторія життя (від сходження на вершину до публічного падіння) відтворює архаїчні сюжети про героїв та їхню долю. Культ молодості, успіху та диктат моди — нав'язані масмедіа міфи, що звільняють людину від потреби мислити аналітично. У формі колективних упереджень міфи можуть зміцнювати соціальну згуртованість, легітимізувати *субкультури* і андерграундні рухи та ін.

Каталізатором сучасного *міфотворення* є *соціальні мережі* та *алгоритми* рекомендаційних систем, які радикально трансформували механізми поширення й закріплення міфологічних наративів. Якщо традиційний міф передавався через ритуал і усну традицію в межах відносно замкненої спільноти, то цифрові платформи забезпечують миттєву поширюваність, попри географічні, мовні та культурні бар'єри. Алгоритми, налаштовані на максимізацію часу взаємодії користувача з платформою, створюють так звані ехокамери, інформаційні бульбашки — персоналізовані простори, де користувач стикається переважно з тією інформацією, що підтверджує його сформовані переконання, тоді як альтернативні або критичні погляди систематично витісняються. У таких умовах міфи не лише швидко поширюються, а й набувають підвищеної стійкості до спростувань: будь-яка раціональна критика сприймається як «зовнішня загроза» і лише зміцнює групову ідентичність (феномен теорій змови, фейкових новин, а також формування субкультур навколо псевдонаукових, неорелігійних уявлень). Цифрове середовище не просто прискорює циркуляцію міфів, а й створює нові форми їхньої соціального закріплення.

Дедалі впливовіший шар сучасної технологічної міфології становлять міфи про *штучний інтелект* — наратив, що поєднує есхатологічні очікування, утопічні сподівання та глибинні страхи перед неконтрольованим творінням. Центральним тут є міф про «повстання машин» — сценарій, за яким ШІ, сягнувши певного рівня складності, вийде з-під контролю людини (знищить її) або встановить власний світовий порядок. Іншим потужним міфом є концепція технологічної сингулярності — гіпотетичного моменту, після якого технологічний прогрес стане некерованим і незворотним, а людська *цивілізація* зазнає радикальної трансформації. Звідси — квазірелігійне очікування «кінця часів» або «настання нової ери», де ШІ перебирає роль *месії* або апокаліптичного звіра. До цієї ж категорії належать міфи про всемогутність алгоритмів, антропоморфні проєкції на ШІ (приписування йому свідомості, емоцій, намірів), що свідчить про глибинну потребу в олюдненні техніки та вписуванні її в зрозумілі міфологічні координати.

Окрему категорію становлять псевдонаукові міфи (напр., про чудо-ліки та чудо-дієти, про використання людиною лише 10 % мозку й подібне) та *побутові міфи*.

Значний пласт сучасної міфотворчості становлять екологічні міфи — спрощені або викривлені уявлення про стан довкілля та *антропогенний вплив* на нього, які часто використовуються для маніпуляції *громадською думкою* або обґрунтування політичних рішень (міф про озонову діру як винятково антропогенне явище; заперечення *глобального потепління*; уявлення про «чисту» *енергетику* без жодних побічних ефектів, розкладання пластику в океані за кілька років тощо).

Значного впливу в *постіндустріальному суспільстві* набули міфи споживання та брендингу — наративи, що наділяють товари та послуги символічними значеннями, які виходять за межі їхніх утилітарних властивостей. У цьому контексті бренд функціонує як сучасний міфологічний конструкт: він має власну «космогонію» (легенду заснування компанії), «культурних героїв» (засновників), ритуали (щорічні презентації нових продуктів) та навіть сакральні об'єкти (лімітовані колекції, флагманські продукти). Класичним

прикладом є міф про те, що дорожчий товар завжди є якіснішим, або віра в «диво-інгредієнти» косметичних засобів, ефективність яких не підтверджена клінічними дослідженнями.

Попри спростування астрологічних уявлень про вплив планет і зір на долю людини (експериментальні перевірки не виявили жодних кореляцій), *побутових міфів* та ін. їхній вплив лишається доволі стійким.

Окремі категорії сучасних міфів становлять *професійна (корпоративна) міфологія, міські міфи* (міські легенди).

Осібним явищем у контексті сучасного міфотворення постає «чорний міф», або контр-міф, що функціонує як інструмент деміфологізації через *гумор* і *сарказм*. На відміну від класичного міфу, який прагне сакралізувати явище чи героїзувати подію, контр-міф часто стає інструментом культурного спротиву, використовує карнавальну інверсію, знижує *пафос* офіційних наративів до рівня *іронії* або *абсурду*. Сміх виконує функцію руйнування ілюзорної серйозності страху, позбавляє об'єкт міфологізації його апріорної влади над свідомістю.

Значення

Кожна культурна епоха генерує власні міфи, які набувають тривалого життя завдяки літературній, теологічній та інтелектуальній обробці. Міф, завдяки постійному трансформуванню, залишається потужним інструментом осмислення дійсності, забезпечує зв'язок між минулим і сучасним, між колективним та індивідуальним досвідом, що дозволяє виражати універсальні людські цінності, страхи та ідеали.

Література

1. Von Hendy A. The Modern Construction of Myth. Bloomington : Indiana University Press, 2002. 386 p.
2. Quesnel A. Les mythes modernes: actualité de la culture générale. Paris : Presses Universitaires de France, 2003. 138 p.
3. Шайгородський Ю. Ж. Політика: взаємодія реальності і міфу. Київ : Знання України, 2009. 400 с. https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/Shajhorodskyj_Iu.Zh._Polityka_vzaiemodiia_realnosti_i_mifu.pdf
4. Barthes R. Mythologies. Paris : Éditions du Seuil, 2010. 256 p.

5. Гуцол С. Ю. Психологічні особливості неоміфологічного нарративу як чинника політичної культури сучасного суспільства // Наукові студії із соціальної та політичної психології. 2011. Вип. 25 (28). С. 12–21.
6. Гуцол С. Ю. Психологічні особливості міфотворення як складової культурогенезу // Горизонти освіти: Психологія. Педагогіка. 2013. № 3 (39). С. 194–198.
7. Ball Ph. The Modern Myths : Adventures in the Machinery of the Popular Imagination. Chicago : The University of Chicago Press, 2021. 368 p.
8. Гудков С. Міфологічний світогляд сучасної людини як соціокультурний феномен // Українські культурологічні студії. 2025. Т. 1. № 16). С. 49–55.
URL: [https://doi.org/10.17721/UCS.2025.1\(16\).07](https://doi.org/10.17721/UCS.2025.1(16).07).
9. Bracke E. The Meaning of Myth in Uncertain Times : How Classical Mythology Helps Us Navigate a World in Crisis. Taylor & Francis Group, 2025. 192 p.